Döviz kurları Türk Lirası'na karşı neden yükseliyor?

Özcan KADIOĞLU ozcankadioglu@hotmail.com
Koç Üniversitesi-TÜSİAD Ekonomik Araştırma Forumu (EAF) Üyesi, Dünya Gazetesi Yazarı

Hükümet ve Merkez Bankası'nın acil bir şekilde yeni politikalar belirlemesi gerekiyor. Katma değer üretmeliyiz, ekonomiye güveni artırmalıyız, verimlik artışı ve teknoloji gelişimine odaklanmalıyız.

Son üç ayın kuşkusuz en önemli konusu ve gündemi doların değer artışı veya Türk Lirası'nın değer kaybı. Herkesin merak ettiği en önemli konu. Acaba artış devam edecek mi, belirsizlik sürecek mi?

Herkesin kendine göre bir hesabı var. Bazıların dolar bazıların da Euro cinsinden kredi borcu var. Bu borç günü geldiğinde ödenebilecek mi?

Tasarruflarımız düşük, yatırım yapabilmek için yabancı kaynağa ihtiyacımız var bu kaynak de dışarıdan temin edildiğine göre döviz bulmamız gerekiyor. Merkez Bankası'nın Şubat ayı verilerine göre reel sektörün toplam 223 milyar dolar borcu var. Dolar kurundaki 1 kuruşluk artış, Türk Lirası cinsinden reel sektöre 2.2 milyar TL ek bir yük getiriyor. 2 kuruşluk kur artışı nerede ise bir Körfez geçiş köprüsü maliyetine, 6 kuruşluk artış Yavuz Sultan Selim Köprüsü yapım maliyetine karşılık geliyor. Yılbaşından bugüne reel sektör yaklaşık gayri safi milli hâsılanın yüzde 4 olan 112 milyar TL daha fazla döviz borcunu ödemek için daha fazla Türk Lirası kazanmak zorunda. Bu soruları alt alta koyduğumuzda atılan her adımı, konuşulan her siyasi söylemi düşünmek zorundayız. Kur artışları söylemler ile meydan okumayla düşmüyor.

TL varlıklarının değeri geriliyor

Türk parası yanında dolar ikinci, Euro üçüncü para. Neredeyse bankaların mevduatında döviz karşılığı Türk Lirası ile aynı düzeyde. Türkiye'de bugün ikili para sistemi var. Dolar değer kazandıkça, içeride dolar varlıklarının değeri artıyor, TL varlıklarının değeri geriliyor.

Siyasetçilerin konuşması yoğun bakımda yatan Türk Lirası'nın kalp atışlarındaki dalgalanmayı gösteren cihazdaki gibi bazen pik bazen de dip yaptırıyor. Tam hasta iyileşti derken siyasi bir konuşma veya siyasi bir baskı hemen hastanın sağlığı anında bozuyor. Yeniden yoğun bakım kapısında beklemeye başlıyoruz. "Acaba tekrar ne zaman düzelecek" diye dua ediyoruz.

2003-2018 döneminde dolar kurunun ani yükselmelerine baktığımızda bize çok net ipuçları veriyor. Tabo 1'de bu ipuçlarını inceleyelim.

2003 yılındaki ilk yükselme 2. AK Parti hükümetinin yeniden kurulması zamanına karşılık geliyor. Herkesin kafasında soru işaretleri artıyor, acaba ne olacak sorusuna cevap bulmaya çalışıyorlar, bu esnada dolar kuru hemen yükselmeye başlıyor.

1) 22 günlük süre zarfında kurda yüzde 9.9 bir yükselme oluyor.

2) 2004 yapılacak yerel seçimler öncesinde yine belirsizlik ortaya çıkıyor ve piyasalar tekrar tepki vermeye başlıyor. Dolar kurunda yüzde 19 artış oluyor. Seçim sonuçları AK Parti lehine olunca kur geri doğru tekrar dönmeye başlıyor.

3) 2006 yılında ortaya çıkan faili meçhul cinayetler Danıştay saldırısı, Zirve Yayın Evi katliamı ülkemizdeki belirsizliği artırıyor. Kurda yüzde 29'luk bir artış oluyor.

4) 2008 yılında ABD'de Mortgage skandalı ile başlayan ekonomik kriz tüm dünya'ya yayılıyor buna ilave olarak AK Parti kapatma davası doların ateşini tekrar yükseltiyor ve Türk Lirası 49 günde yüzde 37 değer kaybediyor.

5) ABD Merkez Bankası FED'in Mayıs 2013 itibariyle faizleri artırma kararı dolar kurunda istikrarlı bir şekilde artışa sebep oluyor.

6) 22 Eylül'de kredi derecelendirme kuruluşu Moody's'in yatırım yapılabilir seviyeden riskli ülke kategorisine notumuzu indirmesi, ABD seçim sonuçlarında sürpriz bir şekilde Trump'ın kazanmasıyla ivme kazanarak dolar kurundaki başlayan aralıksız yükseliş yaklaşık 75 gündür devam ediyor.

7) İkinci tabloya baktığımızda ise gelişen ekonomiler içinde yılbaşından bugüne en yüksek değer kaybı Türk Lirası'nda görülüyor.

8) 7 Kasım'da Trump sendromu ile başlayan değer kaybında yine Türk Lirası en çok değer kaybeden para birimi.

Tablo 1: Dolar kurundaki Türk Lirası'na karşı ani yükselmeler

Başlangıç Tarihi	Süre (Gün)	Bitiş Tarihi	Başlangıç Değeri	Tepe Noktası	Değişim %
03-03-2003	22	25-03-2003	1,59	1,75	9,9
24-09-2003	47	15-11-2003	1,35	1,5	11,1
05-04-2004	49	24-05-2004	1,3	1,55	19,2
20-07-2004	63	23-08-2004	1,42	1,53	7,7
08-03-2005	22	30-03-2005	1,26	1,39	10,3
04-05-2006	53	27-06-2006	1,31	1,7	29,2
26-02-2007	9	07-03-2007	1,38	1,45	5,4
25-07-2007	26	20-08-2007	1,24	1,39	12,3
02-10-2008	49	11-11-2008	1,23	1,7	37,6
07-01-2009	61	08-03-2009	1,51	1,8	18,8
03-05-2010	34	07-06-2010	1,51	1,6	6
09-11-2010	51	01-12-2010	1,40	1,56	10
23-09-2016	123	25-01-2017	2,95	3,85	30,5
07-09-2017	81	28-11-2017	3,40	3,96	16,5
15-02-2018	85	Devam Ediyor	3,75	4,28	13
Toplam	**561**				**%237**

9) Eylül ayındaki Moody's not indiriminden sonraki süreçte yine Türk Lirası en çok değer kaybeden para birimi
10) ABD'de görülen Zarrab davasındaki bazı bankalara ceza kesilme ihtimali,
11) Afrin Operasyonu ile ortaya çıkan askeri harcamalardaki artış,
12) Erken seçim kararı,
13) Bütçe açıklarının artırıcı söylemler sonucu S&P not indirimi,
14) İktidar partisinin emeklilere iki bayramda vermeyi taahhüt ettiği imekli emekli ikramiyesi,
15) Muhalefet partilerinin iktidara geldiklerinde düşük gelirlilerin banka borçlarını sileceği,
16) Gençlere verilecek iki bayramdaki burs,
17) Dolar spot endeksindeki yükseliş,
18) Türkiye risk primindeki yükseliş.

Yukarıdaki sebeplere başka nedenlerde ekleyebiliriz. Kur artışları 2016 yılına gelinceye kadar daha kısa süreli dalgalanmalar ortalama gün sayısı 38 gün iken, 2016 yılından sonra ortalama dalgalanma süresi 96 günü çıktığı görülüyor.

Tablo 2'ye baktığımızda 2003 yılından FED'in varlık alımlarını sonlandıracağı açıklaması yaptığı 2013 yılı Mayıs ayına kadar olan sürede;

1) Arjantin Peso'sunun arkasından Türk Lirası en çok değer kaybeden para birimi oldu,
2) Trump'ın seçilmesi sonucunda geçen bir aylık sürede Türk Lirası en çok değer kaybeden para birimi,
3) 2018 yılbaşından 9 Mayıs'a kadar geçen sürede yine Türk Lirası en çok değer kaybeden para birimi olduğunu görüyoruz.
4) 2003 yılından 9 Mayıs'a kadar geçen sürede en çok değer kaybeden para birimi Arjantin Peso'su ikinci sırada ise Türk Lirası'nın olduğunu görülüyor. Şili Peso'sunun ise bu dönemde değer kazanan tek bir para birimi olduğu görülüyor.

Kurun yükselme nedenleri

1) Merkez Bankası faiz eleştirileri
2) Cari açık verisinin yükselmesi
3) Son yıllarda turizm gelirlerinde azalma
4) Dolar endeksinde yükselme
5) Özel sektör dış borç yükünün artması
6) Bölgesel risklerin artması
7) Enflasyon artışı
8) FED faiz artışı

Tablo 2: 2003-2018 Döneminde gelişen ekonomilerdeki para birimlerinin değişimi

	2003 dolar kuru	2003 Mayıs 2013	20 Ekim 2016	7 Kasım Trump sendromu	5 Aralık 2016	7 Kasım 5 Aralık değer kaybı	1 Ocak 2018	9 Mayıs 2018	1 Ocak 9 Mayıs değer artış (%)
TÜRKİYE	1,49	1.82	3.10	3.15	3.54	-12.4	3,77	4,28	-13,52
ARJANTİN	2,85	5.23	15.11	15.05	15.85	-5.3	18,94	22,66	-19,6
BREZİLYA	2,85	2	3.2	3.21	3.42	-6.5	3,27	3,60	-10,1
ENDONEZYA	8.600	9.700	13.040	13.100	13.405	-2.3	13,540	14,075	-3,6
HİNDİSTAN	46,5	55	66.7	66.75	68.01	-1.89	63,46	67,35	-6,1
ŞİLİ	675	478	670	655	664	-1.38	606,8	634,2	-4,5
RUSYA	30.5	31.5	62.95	64	63.8	-	57,43	62,98	-8,8
G AFRİKA	7.5	9.25	14.3	13.5	13.73	-1.7	12,39	12,55	-9,66
MEKSİKA	10.8	12.3	18.6	18.6	20.58	-10.6	19,25	19,55	-1,6

Hükümet ve Merkez Bankası'nın acil bir şekilde yeni politikalar belirlemesi gerekiyor.

1) Fiyat istikrarı,
2) Sağlıklı ekonomik büyüme,
3) Sağlıklı istihdam piyasası

İçin gerekli her türlü çalışmalar siyasi baskı olmadan yapılmalıdır.

Merkez bankalarının bağımsız olarak para politikası yürütmesinin gelişmiş ülkeler ve gelişmekte olan ülkelerde en iyi uygulama olarak kabul ediliyor.

Son söz olarak; katma değer üretmeliyiz, ekonomiye güveni artırmalıyız, verimlik artışı ve teknoloji gelişimine odaklanmalıyız.

FED faiz artışları gelişen ekonomiler için bedava dolar devri bitiyor. İthalat ve borca dayalı tüketim odaklı büyüme modeli uygulayan ülkeler için 2018 yılında tehlike çanları çalmaya başladı.

Para bolluğu artık eskisi kadar olmayacak. Kademeli azalış başladı. Bu sebeple maliyetler artacak. Geçmiş yıllarda yapılan hataların bol likidite döneminde fazla zararı yoktu. Bundan sonra ekonomide yapılacak hataların bedeli maalesef çok daha fazla olacak. Bu yüzden söylem ve eylemlerimizde daha dikkatli olmak zorundayız. Çünkü reel sektörün bu yıl ve önümüzdeki yıllarda ödemesi gereken çok ciddi döviz borcu bulunuyor ve yılda yaklaşık 50 milyar dolar cari açık veriyoruz.

Reel sektörün dış borcundaki değişim

